Іде Ларько улицею, зігнувся й хилитається... Плетена шапка нап’ята на уші, жмутом намотаний на шиї шарп, руденький повстяний пінжак, на ногах зашкарублі чоботи; вуси й борідка взялися кригою, шия втягнута в плечі, а під рукою вгорнута в драну хустину скрипка! Білі метелики снують кругом Ларька, сліплять, сідають на голову, на бороду... позаду юрма дітей...

— Ларьку, ану заграй чечіточки! Го-го! Та як же упився Ларько!..

— Ларьку, а коли ще підеш під Бойкову греблю на весілля?..

Кидають на його мерзлим кізяком, перечіплюють, у сніг валяють.

— Га! Хвороба на вас! Кш! — кричить Ларько й ганяється по улиці за дітьми, мов за горобцями.

— Чого це ти, Ларьку, стежкою не йдеш, та все в сніг лізеш? Хіба ж тобі туди йти?.. Тобі он куди йти! — і хлопці пхають його кудись у другий бік.

— Брешеш! — бубонить Ларько.— Я все бачу і все знаю... Мене не одуриш...

Ларько таки справді все бачив і все знав: бачив він, що кругом його скрізь дерево в білому цвіту, бачив, що всі хати вкриті зверху білими ковдрами, що скрізь у маленьких вікнах жовтіють крізь якусь сітку плями світла.

Значить — прийшла вже ніч.

А знає Ларько, що завтра різдво і що він іде до панів на хутір славити Христа. А там нагодують його, напоять і грошей дадуть, а то

ще, може, пощастить і вкрасти що, як було минулого року. Де був допіру,— Ларько вже забувала й навіщо йому теє знати: де був — нема тепер.

Білі метелики вже перестали сльотою лізти в вічі, і йому стає видніше. Ларько бачить, що він уже за селом. Ген серед шляху манячить щось крізь вечірній суморок: то стоїть плакуча верба. За вербою будуть Горілі бори, а за борами скоро й хутір.

З-за пазухи витягає Ларько пляшку і перехиляє до рота. Потім обережненько ховає її.

— Що таке Ларько? — бубонить він сам собі.— Ларько — не простий чоловік. Е-ге! Ларько дорогий чоловік... Хто Ларька не знає!

Ларька таки знали люди. Знали й гомоніли, що він — справді дорогий чоловік, хоч часто ходить і битий і лаяний, хоч часто п’яний валяється з своєю скрипочкою по бур’янах та ровах. Гірке було життя Ларькове — всі бачили, та ніхто не чув, щоб жалівся він на його коли словами. Словами він міг тільки попрохати собі у добрих людей чого-небудь, коли був тверезий, та голосно лаятися, як був п’яний. Своє ж горе, свої жалі оддавав він де-небудь на безлюдді живій скрипці, а вона вже голосно плакала й далеко относила Ларькову тугу. Не раз бувало, що серед глухої ночі будила людей пекуча струна і тоді казали люди, що то десь під тином проснувся Ларько та й засумував.

Іде оце Ларько степом, сяде один собі край битого шляху, щільно, мов дитину, притулить до грудей свою скрипку, схилить низенько до неї свою пропащу головоньку — і заплачуть, заквилять струни, немов у тій скрипці озивається живе Ларькове серце. І бачили люди, що плакав тоді Ларько. І плакали разом з ним чужі люди, що проїжджали мимо його степом.

Отакий Ларько...

А тепер він дуже впився і йде собі у полі по снігу. Йому здається, що відкілясь узялися і йдуть поруч дьогтяр Панас та колесник Таран. Ідуть і щось розказують, сміються і пхають його головою в сніг.

— Ну й нащо ви це робите, хлопці! — докоряє їм Ларько, встаючи з снігу.— Не шуткуйте! Годі! — А вони не слухають: тільки встане Ларько — знову пхнуть. Ларько сидить серед снігу, й лається. Одпочив трохи, встав; немає ні Панаса, ні Тарана, пішов шляхом сам. Іде серединою шляху й помічає, що хтось став серед дороги й не пускає його далі; одступився назад, хотів поминути — знов наткнувся на його.

Ларько став і думає.

— Еге! — засміявся він.— Це ж, либонь, я вже в хутір прийшов! Скоро як — і не помітив! — дивується собі. Далі причепурився, щоб до панів іти.

"Та які ж химерні пани! — думає Ларько, видираючись по чомусь угору.— Які кумедні: заберуться не знати куди, та й видирайся до їх... Коли б ще не обірватися та в’язів собі не скрутити".

Разів скілько Ларько зривався й падав у сніг, аж таки виліз...

Боже, боже... які розкоші, краса яка! Стоять скрізь столи, застелені дорогими килимами, рядочками креселка з червоного бархатину; в чудових зільниках ростуть дивовижні квітки, а серед кімнати висить кришталеве панікадило... Люстра, золото, срібло... Так і сяє все, так і сяє... За що не візьмись, де не сядь — усе хитається. Придивляється Ларько і бачить, що крізь муровані стіни видніється небо з зорями, і не розбере він, чи вони в будинку, чи за будинком.

Ось одна зірка зірвалася і покотилась так низько над Ларьком, що він аж прищулився, щоб по щоці не вчепила.

— І до чого вже дійшли ті пани! — дивується він.— Навіть небо забрали в свої покої.

По покоях проходжають пани, панянки й паненята, всі в шовках та в золоті. Ось одна з білим личком, як вишневий цвіт, і з темними, як чорнобривці очима... Ступає легесенько, як пух...

"Ех, коли б я був малярем! — думає Ларько.— Змалював би я це личко та й на божник поставив".

Ходить Ларько скрізь, розглядається, і любо йому, любо...

Та чого ж це всі одвертаються од Ларька? Йому так бажається, щоб панночка глянула, промовила до його слово; він би розпитав її за квітки, за все...

Зайде він з одного краю до панянки — вона губки надимає, одвертається; зайде з другого боку — те ж саме. Паненятка малі — й ті не хочуть на його дивитися.

"Чого ж це вони такі непривітні, чого?" — гадає Ларько і почуває, як тихенько туга серце йому тисне.

Коли підходить до його пан сивий, суворий.

— Хто ти такий? — питає пан.

Ларько не знає, що йому сказати, потім пригадав:

— Я ж Ларько, пане, отой, що ходить по людях грати.

— А ще хто ти такий?

Ларько сказав би, та й сам не знає, хто він іще такий.

— А чого це в тебе чоботи в болоті, чого солома на тобі, чом голова не розчесана? — допитується пан.

Тоді пригадав Ларько все: пригадав, що давно вже він зап’янствував, що не раз з кимсь побився, що ночував у болотах, в ожереді на полі,— і потупив він перед паном очі.

— А чого ти тут? — спитав пан.

Мовчить Ларько.

— Не знаєш? А я знаю: ти прийшов, щоб украсти що-небудь, як украв минулого року срібну ложку, що пропив у Ічні в жида Пенька.

Ларькові так соромно, що й місця собі він не знайде.

А пан каже:

— Вон звідціля, Ларько, бо ти злодій, п’яниця й мужик! — і рукою на поріг показує.

Тоді промовляють тихо, мов листом десь шелестять, панянки:

— Геть Ларька, геть з покоїв! Од його горілкою тхне.— І шовковими рукавами носики затуляють.

І промовляють маленькі паненята:

— Геть Ларька, бо він забере нас у торбу!..

Ларькові робиться чогось шкода, боже, як шкода!..

І знову каже одна панянка, каже друга, і всі кажуть:

— Геть, геть, геть Ларька! — Підбігають і штовхають його в спину маленькими кулачками.

Заплакав Ларько та й пішов до порога. Коло порога його взяв такий жаль, що він аж спинився.

— Пани! — благає він, приклавши руку до серця,— не проганяйте мене — я не красти... я... я Христа славити прийшов,— пригадав він,— благословіть, пожалуста! — і зводить на панів заплакані очі.

Стоїть пан спиною до його, мовчить, і всі змовкли.

"Змилувались, благословили!" — думає Ларько і почуває, що робиться йому легше.

Поспішаючись, щоб, бува, не передумали пани, нала-годює він свою скрипку.

Стоїть Ларько у панів коло порога, грає, і одна в його думка засіла в голові: коли б тільки, коли б усю правду сказати!..

Чує Ларько, що серце його, як було вже не раз колись, із струною розмовляти починає.

"Ой щось буде..." — думає.

І от засумувала, затужила струна... знялася в грудях у Ларька гаряча хвиля, закипіло, забилося щось, стиснуло серце так, що хочеться тарахнути йому скрипкою об мур, щоб в тріски розлетілася. Його пальці впиваються в струну, смичок літає по струнах, і чує ухом Ларько, що

струна говорить правду. Зсувається вага з Ларькового серця, на душі затишніше, крапельки гарячі по лиці пливуть.

Глянув Ларько на панів.

Всі повернулися до його, дивляться, немов сказати хочуть: "Так ти он який, Ларько!" І лиця в їх стають ласкаві до Ларька і смутні.

"Заждіть — ви ще не знаєте Ларька,— заждіть!"

І знов захопило дух Ларькові: вже й не чує він, чи є в його руках скрипка, чи немає. А серце затужавіло, зробилося як криця, і болить, і болить, і не перестає.

А по йому щось креше, і летять од його скалки золоті, срібні, білі... віхтями, снопами... і осяяли Ларька на всю кімнату... Стоїть, мовби в огні.

І чує він, що над ним щось тужить; не тужить — криком кричить, правду Ларькову розказує. І догадується він, що то — струна.

Підвів очі Ларько; посхилялись панночки, білими хустинками очі витирають, плачуть. Плаче стара пані, плачуть паненята. Заплакав і старий пан, головою схилившись до столу на ріг.

"Ага, пани! — думає Ларько.— Що, п’яниця Ларько? Злодій?.. Тепер бачите, який Ларько?"

І от затужили всі, підбігають до його.

— Ой годі вже, Ларьку, годі, не грай уже! — благають.— Ой годі, бо серце з жалю розірветься.

І дітки плачуть і благають:

— Годі вже! Годі, годі...

За руки хапають його, за смичок...

"Ні, не перестану, не перестану!" — думає собі Ларько.

— Ларьку, Ларьку! — ясно чує він інші голоси, що гомонять усе дужче та дужче.

— Ларьку! Злазь, бо замерзнеш к сучому батькові! — і Ларько почув, як хтось штурхає його києм у спину.

...Злазить Ларько з верби і бачить: над вербою світить місяць, а кругом степ, засипаний снігом.

Стоять якісь люди, чоловіки, жінки, діти, всі гарно зодягнені...

— Що це тобі Ларьку?.. Опам’ятайся: ось до утрені йдуть люди.

— Перехрестися, Ларьку,— гомонять кругом.

Ларько зав’язав у хустину скрипку, насунув на чоло шапку, не сказав ні слова й тихо побрів од людей у степ.

— А горенько тяженьке! — промовляє чорнява струнка молодиця.— І до чого тільки людина не доведе себе!..— Й її карі очі блищать проти місяця смутком та жалощами.

Люди спинилися коло верби, розмовляли й поглядали туди, де одпливала маленька самітна Ларькова тінь, в далекий степ, що яскрився дрібними зірочками.